

İŞÇİLERDE FİNANSAL OKURYAZARLIK: FİNANSAL BİLGİ, TUTUM VE DAVRANIŞ EKSENLİ BİR ARAŞTIRMA

FINANCIAL LITERACY IN EMPLOYEES: FINANCIAL INFORMATION, ATTITUDE AND BEHAVIOR ASSESSED RESEARCH

Özet

Bireyler gerek gündelik yaşamda gerekse uzun dönemli planlarda ev bütçesi, çocuklarının eğitim masrafları, yatırımları ve emekliliklerini planlamaya kadar finansal kararlar almaktadırlar. Bu kararların alınabilmesi için belirli bir bilgi düzeyine ve erişime sahip olunması gerekmektedir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık bireylerin, basit ekonomik hesaplamaları yapabilmesinden, finans bütçesini yönetebilmesine, sermaye piyasasına katılımından bireysel emeklilik planlarına kadar finansal kararlarını vermede etkili olmaktadır. Bu araştırmada da çalışan kesimin önemli bir kısmını oluşturan işçilerin finansal okuryazarlık düzeyleri araştırılmıştır. 298 işçi üzerinde yürütülen anket çalışması sonucunda işçilerin, günlük iş ve işlemleri açısından finansal okuryazarlık düzeylerinin nisbeten yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte işçilerin tasarruf eğilimlerine doğrudan katkı yapacak gelecekle ilgili planlamalar noktasında yetersiz bir bilgi, tutum ve davranış düzeyine sahip oldukları yönünde bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal okuryazarlık, işçiler, tasarruf

Abstract

Individuals make financial decisions both in their daily life and on long-term plans, including planning the home budget, the education costs of their children, their investments and their retirement. In order to make these decisions, it is necessary to have a certain level of knowledge and access. In this context, financial literacy is influential in making financial decisions, from making simple economic calculations, to managing the financial budget, to participating in the capital market to individual pension schemes. In this study, the financial literacy levels of workers, who constituted a significant part of the working population, were investigated. As a result of the survey study conducted on 298 workers, it was concluded that the financial literacy levels of the workers are relatively high in terms of daily work and operations. However, findings indicate that workers have insufficient knowledge, attitude and behavior in their plans which contribute to their tendencies about savings for the future.

Key Words: Financial literacy, Workers, Saving

GİRİŞ

Finansal sistem içinde bireylerin ve ailelerin önemi yadsınmaz. Bir bütün olarak düşünüldüğünde, birey ve aileler verdikleri tüketim, tasarruf, yatırım ve harcama gibi kararlarla piyasaları ve kurumları şekillendirirler. Söz konusu finansal kararların etkileri olumlu veya olumsuz olabilir. Birey ve aileler, ekonomi kötüye gidiyorsa genellikle harcamalarını azaltarak daha fazla tasarruf ederler. Bu durum ekonomiyi daha da kötüleştirir. Ekonominin iyiye gidip bazı balonların oluştuğu dönemlerde ise, aileler daha fazla tüketime ve varlık alımına yönelerek balonun şişmesine yardımcı olurlar. Böylece varlık fiyatlarındaki balon daha fazla büyür ve patlamaya hazır hale gelebilir (Nofsinger, 2012:161). Finansal kararların olası olumsuz etkilerini azaltmak ya da tüketicilerin olumsuz etki ortaya çıkaracak finansal kararlar almalarının önüne geçebilmenin yollarından birisi de bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesidir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün ayrıntılı finansal okuryazarlık tanımına göre, finansal okuryazarlık; finansal tüketicilerin finansal ürünler ve kavramlar hakkında bilgilendirilmesini veya finansal risk ve alternatifler arasında tercihte bulunabilecek farkındalığa sahip olmasını temin ederek finansal refahını artırma sürecidir (Lusardi, 2006:1).

Bilinçsiz olan tüketici, ekonomik buhran veya refah zamanlarından nasıl davranacağını bilememekte, kendi için doğru olan çözüm yolunun ekonomi açısından sonuçlarını kestirememektedir. Finansal okuryazarlık; hem bireyin, hem de ailenin finansal davranışlarına birçok fayda sağlamaktadır.

Bireylerin tutum ve davranışlarının finansal refah düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile ilgili ölçme çalışmalarında tutum ve davranışların da belirlenmesi önemlidir. Örneğin bireylerin gelecek için tasarruf yapma konusunda olumsuz tutuma sahip olmaları durumunda, bu tür bir davranışı göstermede daha düşük eğilimlerinin olabilecekleri ileri sürülmektedir. Benzer şekilde kısa süreli ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik veriyorlarsa acil durumlar için tasarruf etmeleri veya uzun süreli finansal planlar yapmaları ihtimali düşük olacaktır (Atkinson & Messy, 2012:7-8).

Finansal okuryazarlığın toplumu ilgilendiren

ve bireylerin gereksinim duyduğu bir alan olmasında çeşitli faktörler etkilidir. Finansal ihtiyaçlara ilişkin genel farkındalığın az olması, farklı finansal ürünlerin performansı ve varlığı konusunda bilginin az olması, finansal ürünler ve hizmetlere ilişkin bilginin nereden ve nasıl temin edileceği konusunda yetersiz bilgi sahibi olunması bu konuda öne çıkmaktadır (Mason & Wilson, 2000:7).

Bireyler, finansal bilgi eksikliğinden dolayı, finansal ürün ve hizmetlerin kendi hayatlarına sağlayacağı katkıyı bilmemekte, bu ürün ve hizmetleri kullanmayı tercih etmemekte ve finansal piyasalarda işlem yapmaktan uzak durmaktadırlar. Bu da toplumu ve finansal piyasaların gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Artan finansal okuryazarlık düzeyinin topluma olumlu etkileri olduğu gibi, insanların kişilik ve iş hayatı üzerinde de olumlu etkileri vardır. Taft, Hosein ve Mehrizi'ye (2013) göre bireyin artan ekonomi bilgisi sayesinde hane halklarının ekonomik refahı artar; psikolojik baskılar, stres ve aile içi çatışmalar azalır. Bu ortamda yetişen çocukların öz güveni yükselir ve daha az anti-sosyal davranışlar sergilerler. İş hayatında ise bireyin devamsızlık oranı azalır, verimlilik ve iş memnuniyeti artar.

Finansal okuryazarlık birey ve aileyi zor günlere hazırlayabilir. Eğitimli tüketici daha fazla tasarruf edebileceği gibi, yatırımlarında daha fazla çeşitlendirme yapması gerektiğini bilecektir. Ayrıca finansal okuryazar olan kişi hem sigorta ürünlerini kullanmayı bilir hem de aşırı borçlanmaktan kaçınması gerektiğinin farkındadır (Word Bank, 2009:2).

Bilinçli birey ve aileler ekonomide finansal faaliyetlerin kısıtlı olmadığını farkındadır. Kendi finansal sorunlarının çözümü ya da tasarruf artırımına yönelik birçok kararda kendisine fayda sağlayacak yollara başvurur, finansal planlarını oluştururlar. Aileler için finansal planlama, gelecek kaygılarının azaltılması bakımından önemli bir adımdır. Bu nedenle, yeterli sigorta sözleşmelerine sahip olmak, uygun bir emeklilik planı oluşturmak ve düzenli bir biçimde birikim yapmak gerekmektedir.

OECD ülkelerinde ve OECD kapsamı dışındaki bazı ekonomilerde yapılan anketler, finansal tüketicilerin sadece doğru ve bilgiye dayalı finansal kararlar vermelerini engelleyen düşük finansal okuryazarlık seviyelerine sahip olmakla kalmadıklarını aynı zamanda finansal beceri, bilgi ve farkındalıklarını da çoğunlukla

abarttıklarını göstermektedir (OECD, 2009:8). Finansal tüketicilerin gerçekte olduğundan daha fazla bilgili olduklarını düşünmeleri, finansal konularda yanlış adım atmalarına yol açmakta ve piyasalardan zarar görmelerine neden olmaktadır.

Gelişen teknoloji ve dünya ile birlikte, finansal sistemde rol oynayan araçlar da gün geçtikçe gelişmekte ve yenilenmektedir. Bütün bunlarla birlikte finansal fırsatlar daha da karmaşık hale gelmekte, finansal tüketici tarafından anlaşılması zor bir hal almaktadır. Yeniliklere ayak uyduramayan tüketici, kendini güvensiz bir ortamda hissedip, risk altında görmektedir. Bunun sonucu birey ya yanlış kararlar vererek hareket etmekte ya da piyasada işlem yapmamaktadır.

Bireysel yatırımcıların finansal piyasalar ve ülke ekonomileri için öneminin kaçınılmaz olduğu doğrusundan yola çıkıldığında, bilinçsizce yapılan yatırımların veya hiç yatırıma dönüşmeyen tasarrufların ekonomi ve finansal piyasalar için bir kayıp olduğu tespit edilebilmektedir. Bu tespit ise “finansal eğitim” konusunu bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmalara göre, finansal eğitilmiş bireylerin;

- Daha fazla gelire sahip olmak,
 - Daha fazla tasarruf etmek,
 - Emeklilik için daha fazla birikim yapmak,
 - Borçları iyi yönetmek,
 - Akıllıca borçlanmak,
 - Finansal hedefler konusunda daha gerçekçi olmak,
 - Finansal piyasalarda daha aktif olmak,
 - Finansal konularda kendine güven duymak,
 - Ürünleri daha doğru seçmek, tüketici haklarını bilmek, finansal planlama ve bütçeleme yapmak
- şeklinde sıralanan davranış biçimlerini gösterme eğilimleri, eğitimsiz bireylere göre daha fazla olmaktadır (Capuano & Ramsey, 2011:35-36).

Toplumda finansal bilincin ve tasarruf alışkanlıklarının gelişmesinde önemli rolü olan finansal okuryazarlık bugün bütün dünyanın gündeminde olup finansal okuryazarlığın arttığı ülkelerde tasarruf ve birikim oranlarının da yükseldiği görülmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyinin gelişimini sağlayacak finansal eğitim programlarının düzenlenmesinden önce bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin

tespit edilmesi verilecek olan eğitimin daha etkili olmasını sağlayacaktır. Bu sebeple finansal okuryazarlık kavramı farklı coğrafyalarda, farklı gruplar arasında araştırılmıştır. Üniversite öğrencileri, çalışanlar, finans uzmanları gibi farklı gruplar üzerinde finansal okuryazarlık ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Finansal okuryazarlık üzerine yapılan araştırmalarda finansal bilgi (OECD, 2005; Stewart, 2006; Rutledge, 2009; Jappelli, 2010; Civan & Cenger, 2010; Temizel & Bayram, 2011; Shambare & Rugimbana, 2012; Louw, Fouche & Oberholzer, 2013; Nicolini, Cude & Chatterjee, 2013; İbrahim & Algaydi, 2013; Sarıgül, 2014), finansal tutum ve davranış (Hilgerth & Hogarth, 2003; Courchane & Zom, 2005; Borden, Lee, Serido & Collins, 2008; Lusardi & Mitchell, 2009; Pahnke & Honekamp, 2010; Capuano & Ramsay, 2011; Robb & Woodyard, 2011; Gatherhood, 2012; Klapper, Lusardi & Panos, 2013; Duca & Kumar, 2014), demografik değişkenler ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişki (Worthington, 2006; Rosacker, Srinii & Michael, 2009; Garcia, Barros & Silvestre, 2011; Ansong & Gyansare, 2012; Mahdzan & Tabiani, 2013; Bacova, Concova & Bricova, 2013; Ergün, Şahin & Ergin, 2014), aile ve finansal okuryazarlık düzeyi ilişkisi (Cude ve diğerleri, 2006; Cole, Sampson & Zia, 2008; Jorgensen & Salva, 2010) gibi farklı konular araştırılmıştır.

Bu çalışmada ise işçilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin, finansal tutum, davranış ve bilgi eksikli olarak ortaya konulması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışmanın amacı, işçilerin finansal okuryazarlık düzeyini ortaya koymaktır. Erişilmek istenilen sonuç, işçilerin konu hakkında seviyelerini öğrenip, düşük bir düzey olması durumunda çözüm yolları geliştirerek, işçileri finansal terimler ve konular hakkında bilinçlendirmek ve eğilimlerini arttırmaya yönelik öneriler geliştirmektir. Bu amaca bağlı olarak, işçilerin finansal okuryazarlık konusunda ne kadar bilgiye sahip olduğu, finansal tutum ve davranışları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma Artvin ilinde bulunan bir işletmede çalışan işçiler üzerinde yürütülmüştür. Bu anlamda söz konusu işletmede çalışan bütün işçiler araştırmanın genel kapsamını oluşturmaktadır. İşçilerin seçiminde basit tesadüfi örnekleme yöntemi

kullanılmıştır. Dolayısıyla örneğe girme şansı her bir işçi için eşittir. Araştırmada bilgi toplama yöntem ve aracı olarak formel yapıda düzenlenmiş bir anket formu kullanılmıştır. Toplam 28 sorudan oluşan ankette, açık uçlu sorulara yer verilmemiştir. Anket çalışması anket uygulanacak işletme yetkililerinden izin alınarak 1-26 Şubat 2016 tarihleri arasında yürütülmüştür. Toplanan veriler ile keşfedici ve tanımlayıcı araştırma gereği frekans dağılımı yapılmıştır.

Araştırma kapsamında toplam 327 anket yapılmıştır. Bu anketlerden eksik cevap, kontrol sorulara yönlü cevap verme gibi çeşitli nedenlerle 29 anket çalışma kapsamı dışında bırakılmış, sonuçta toplam 298 anket ile çalışmaya devam edilmiştir. Gerekli ayıklama işlemlerinin ardından anketleri SPSS 22.0 paket program ile analiz edilmiştir. Toplanan veriler ile keşfedici ve tanımlayıcı araştırma gereği frekans analizleri yapılmıştır.

Çalışmada işçilerin finansal okuryazarlık düzeylerini ortaya koymak üzere sorulan sorular için geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach Alpha değeri 0,924 olarak hesaplanmıştır. Bu değer literatürde yeterli kabul edilen 0,70 değerinin (Coşkun, Altunışık, Bayraktaroğlu & Yıldırım, 2005:115) üzerinde olduğu için, soruların güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan işçilerin büyük çoğunluğu (%95,3) erkek işçilerdir. Bu durum, anket çalışmasının yürütüldüğü işyerindeki faaliyet alanının erkek işçiler için uygun olan bir iş olmasından dolayı kaynaklanmıştır. Büyük çoğunluğu erkek olan katılımcıların yine çok önemli bir kısmı (%73,8) evli olup, bu işçilerinde %90'ından fazlası en az bir çocuk sahibidir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık olarak %75'i orta yaş (30-50) grubunda olup sadece %21,8'i lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahiptir. İşçilerin %60'ından daha fazlası en fazla 10 yıllık bir iş deneyimine sahiptir.

Finansal okuryazarlık çalışmalarında ev bütçesi, oluşumu ve yönetimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda ev bütçesinin sadece araştırma kapsamında yer alan işçinin bütçesinden oluşup oluşmadığına bakıldığında, işçilerin yaklaşık %70'inin evinde kendisinden başka çalışan en az bir kişinin olduğu görülmektedir. Bu durumun da olası etkisiyle araştırmaya katılan işçilerin yarısı kişisel bir araca, yarısından daha fazlası (%58,7) ise kendi evine sahiptir.

Finansal okuryazarlık çalışmalarında, bireylerin finansal sisteme erişimi ve dahil olması, üzerinde durulan konulardan bir tanesidir. Bu kapsamda katılımcıların, internet bankacılığı ve kredi kartı sahipliği ve

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Grup	Frekans (%)	Değişken	Grup	Frekans (%)
Cinsiyet	Bay	284 (95,3)	Yaş	18-29	50 (16,8)
	Bayan	14 (4,7)		30-39	128 (43,0)
Medeni durum	Evli	220 (73,8)		40-49	97 (32,6)
	Bekar	78 (26,2)		50 ve üzeri	23 (7,7)
Çocuk sayısı	0	26 (11,8)	Eğitim durumu	Okuryazar	10 (3,4)
	1	44 (20,0)		İlköğretim	83 (27,9)
	2	89 (40,5)		Lise	140 (47,0)
	3	43 (19,5)		Lisans ve üzeri	65 (21,8)
	4 ve üzeri	18 (8,2)	İş deneyimi	1 yıldan az	9 (3,0)
Ailedeki çalışan sayısı	1	203 (68,1)		1-5 yıl	64 (21,5)
	2	66 (22,1)		6-10 yıl	113 (37,9)
	3	18 (6,0)		11-15 yıl	45 (15,1)
	4	11 (3,7)		16 yıl ve üzeri	67 (22,5)
Araç sahipliği	Evet	149 (50,0)	Konut sahipliği	Evet	175 (58,7)
	Hayır	149 (50,0)		Hayır	123 (41,3)

kullanım koşulları araştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2’de aktarılmıştır. Buna göre katılımcıların yaklaşık yarısı (%50,3) internet bankacılığı kullanmaktadır. İnternet bankacılığı kullanan işçilerin %44,7’si faturalarını ödemek amacıyla ve %32’si ise maaş bilgisi ve hesap hareketlerini takip etmek amacıyla internet bankacılığını kullanmaktadırlar.

Diğer taraftan katılımcıların büyük çoğunluğu(%79,5)kredikartıkullanmaktadırlar. Kredi kartı kullanan işçilerin yaklaşık %40’ının en az iki tane kredi kartı bulunmaktadır. Kredi kartı sahipliğinin yanında, kredi kartı kullanım alışkanlıkları da oldukça önemlidir. Bu kapsamda kredi kartı kullanım amacı, kredi kartı borcunu ödeyebilme ve kredi kartı kullanım sıklığı, kişinin finansal davranışları açısından önemli veriler ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, işçiler kredi kartını çoğunlukla gıda, giyim ve benzin gibi tüketim harcamaları için kullanmaktadırlar. Katılımcıların önemli bir kısmı (%45,6) kredi kartını ayda birkaç kez kullanmaktadırlar. Yine katılımcıların %18,1’inin yalnızca acil durumlarda kredi kartını kullanması, doğru bir finansal davranış olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın araştırmaya dahil olan işçilerin %15,2’sinin her zaman, %42,2’sinin ise ara sıra aylık harcamalarında kredi kartı üst limitine ulaşması ve %10,5’inin hiçbir zaman, %38,8’inin ise ara sıra kredi kartı bakiyesini ödeyememesi finansal davranış açısından olumsuz bir durumu ortaya koymaktadır.

İşçilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile ilgili araştırma bulguları, katılımcıların finansal tutum ve davranışlarına ilişkin bulgular ve

Tablo 2. Katılımcıların İnternet Bankacılığı ve Kredi Kartı Kullanımına İlişkin Bulgular

Değişken	Grup	Frekans (%)	Değişken	Grup	Frekans (%)	
İnternet bankacılığı	Evet	150 (50,3)	Kredi kartı kullanım sıklığı	Çok sık	15 (6,3)	
	Hayır	148 (49,7)		Haftada 1-2 kez	35 (14,8)	
İnternet bankacılığı işlem	Hesap takibi	48 (32,0)		Ayda birkaç kez	108 (45,6)	
	Fatura	67 (44,7)		Nadiren	36 (15,2)	
	Yatırım	7 (4,7)	Acil durumlarda	43 (18,1)		
	Döviz-Altın	1 (0,7)	Ara sıra	92 (38,8)		
	Kredi kartı	15 (10,0)	Hiçbir zaman	25 (10,5)		
Kredi kartı	Evet	237 (79,5)	Kredi kartı bakiye ödeme	Hemen hemen her zaman	120 (50,6)	
	Hayır	61 (20,5)		Ara sıra	100 (42,2)	
Kredi kartı sayısı	Diğer	12 (8,0)	Kredi kartı limitine ulaşma	Hiçbir zaman	101 (42,6)	
		1		141 (59,5)	Hemen hemen her zaman	36 (15,2)
		2		67 (28,3)	Giyim	57 (24,1)
		3		18 (7,6)	Gıda	102 (43,0)
		4	6 (2,5)	Eğlence	9 (3,8)	
KK ödeme geciktirme	5 ve üzeri	5 (2,1)	Kredi kartı kullanım amacı	Benzin	44 (18,6)	
		Evet		59 (24,9)	Seyahat	3 (1,3)
		Hayır		178 (75,1)	Fatura	7 (3,0)
		Diğer		15 (6,3)		

katılımcıların finansal bilgi durumuna ilişkin bulgular şeklinde değerlendirilmiştir.

Finansal Tutum ve Davranışa Yönelik Bulgular

İşçilerin demografik özellikler açısından durumları ortaya konulduktan sonra, finansal

okuryazarlık çalışmalarının önemli bir ayağını oluşturan finansal tutum ve davranışlarının belirlenmesine yönelik sonuçlar Tablo 3a ve Tablo 3b'de aktarılmıştır.

İşçilerin finansal tutum ve davranışları belirlenirken, günlük parasal işlemlerine, tasarruf davranışlarına ve kişisel/aile bütçesi yönetimine vurgu yapılmaktadır. Araştırmada elde edilen ve Tablo 3a'da aktarılan bulgulara göre, çalışmaya katılan işçilerin yaklaşık

%60'ı günlük parasal işlemlerde kendilerinin karar sahibi olduğunu ifade etmişlerdir. Evli işçilerde bu oran yaklaşık %53 iken bekar işçilerde bu oran %79 olarak gerçekleşmiştir. Evli işçilerin yaklaşık %40'ı ise, günlük parasal işlemlerde kararları eşi ile birlikte aldıklarını ifade etmişlerdir.

Finansal davranış açısından diğer önemli bir konu, kişisel ya da aile bütçesi açık verdiğinde, bu açığı kapatmak için gösterilen

Tablo 3a. Katılımcıların Finansal Tutum ve Davranışlarına İlişkin Bulgular

Değişken	Grup	Frekans (%)	Değişken	Grup	Frekans (%)	
Günlük parasal işlemlerde karar sahibi	Ben	177 (59,4)	Tasarruf şekli (Son 12 ay)	Evde-cebimde muhafaza ederek	70 (23,5)	
	Eğim	15 (5,0)		Bankada muhafaza ederek	44 (14,8)	
	Ben ve eşim	91 (30,5)		Tasarruf hesabı kullanıyorum	10 (3,4)	
	Ben ve başka bir aile mensubumuz	7 (2,3)		Ailem beni adıma paramı saklıyor	17 (5,7)	
	Başka bir aile mensubumuz	8 (2,7)		Finansal ürün alıyorum	6 (2,0)	
Gelir < Gider (Son 12 ay)	Evet	164 (55,0)		Başka metodlar	64 (21,5)	
	Hayır	111 (37,2)		Tasarruf etmiyorum	87 (29,2)	
	Hatırlamıyorum	23 (7,7)		Ana gelir kaynağı kesilirse masrafları karşılayabilme	Bir haftadan az	25 (8,4)
Gelir < Gider durumunda davranış şekli	Hesabımdan para çektim	11 (5,9)			1 hafta - 1 ay arası	48 (16,1)
	Arkadaşlardan borç aldım	25 (13,4)			6 aydan fazla	73 (24,5)
	Faturalarımı geç ödeme/ödememe	11 (5,9)	1-3 ay kadar		45 (15,1)	
	Bir şeyleri cebim verdim	3 (1,6)	3-6 ay kadar		45 (15,1)	
	Harcamalarımı kısıtım	35 (18,7)	Bilmiyorum		62 (20,8)	
	Bir şeylerimi sattım	6 (3,2)	Bütçe?		Evet	191 (64,1)
	Kredi kartı kullandım	24 (12,8)			Hayır	27 (9,1)
	Mesai yaptım	13 (7,0)			Fikrim yok	80 (26,8)
	Avans aldım	6 (3,2)				
	Kredi kullandım	41 (21,9)				
	Diğer	12 (6,4)				

davranış şekli ile ilgilidir. Araştırmaya katılan işçilerin %64,1'i bütçe tanımını doğru olarak yaparken, %26,8'i ise konu hakkında herhangi bir fikre sahip değildir. Yine araştırmaya katılan işçilerin %55'i, son 12 ay içerisinde en az bir defa gelirlerinin giderlerini karşılamadığı durumla en az bir defa karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Böyle bir durumla karşılaşmış olan işçilerin %21,9'u bu açığı kapatmak için

kredi kullandıklarını, %18,7'si harcamalarını (giderlerini) azalttıklarını, %13,4'ü arkadaşlarından ya da diğer akrabalarından borç aldıklarını ve %12,8'i ise kredi kartı kullandıklarını belirtmişlerdir. Kişisel ya da aile bütçesi yönetiminde bütçe açığını kapatmak noktasında borçlanmak ilk tercih olmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında işçilerin önemli bir kısmı yanlış finansal davranış sergilemişlerdir.

Tablo 3b. Katılımcıların Finansal Tutum ve Davranışlarına İlişkin Bulgular

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	F (%)	F (%)	F (%)	F (%)	F (%)
Satın alma yapmadan önce dikkatlice maddi olarak yeterli olup olmadığını kontrol ederim	68 (22,8)	16 (5,4)	44 (14,8)	53 (17,8)	117 (39,3)
Bugünü atlatalım, yarına yarın bakınız şeklinde yaşamaktayım	179 (60,1)	48 (16,1)	25 (8,4)	6 (2,0)	40 (13,4)
Para harcamak beni tasarruf etmekten daha çok mutlu eder	122 (40,9)	70 (23,5)	34 (11,4)	26 (8,7)	46 (15,4)
Faturalarımı zamanında öderim	45 (15,1)	24 (8,1)	62 (20,8)	54 (18,1)	113 (37,9)
Kendi paramın bir kısmını tasarruf ederken ya da yatırım yaparken riske atmaya hazırım	106 (35,6)	55 (18,5)	63 (21,1)	35 (11,7)	39 (13,1)
Finansal işlemlerimle yakından ilgilenirim	82 (27,5)	45 (15,1)	62 (20,8)	47 (15,8)	62 (20,8)
Uzun dönemli finansal hedefler koyar ve gerçekleştirmek için çaba sarf ederim	72 (24,2)	35 (11,7)	65 (21,8)	61 (20,5)	65 (21,8)
Para harcamak içindir	74 (24,8)	62 (20,8)	63 (21,1)	40 (13,4)	59 (19,8)
Parasal işlemlerde işlemin dini kurallara uygunluğuna dikkat ederim	74 (24,8)	37 (12,4)	78 (26,2)	41 (13,8)	68 (22,8)
Kesinlikle katılmıyorum =1 ▶ ...2▶ ...3▶ ...4▶ Kesinlikle katılıyorum =5					

Finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalarda ve düzenlemelerde, finansa dahil olma oranlarını artırarak tasarruf eğilimlerinin yükseltilmesine katkı sağlamak temel hedeflerden bir tanesidir. Dolayısıyla ülkemizde nisbeten düşük olan tasarruf eğiliminin artması, finansal okuryazarlık çalışmalarından beklenen temel bir sonuçtur. Bu kapsamda işçilerin tasarruf eğilimleri ortaya konulmaya çalışılmış ve araştırma sonucunda çalışmaya katılan işçilerin %29,2'sinin tasarruf etmediği görülmüştür. Yine katılımcıların %23,5'i ise tasarruflarını evinde/cebinde muhafaza etmeyi tercih etmektedir. Bu durum finansal dahil olma anlamında olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Bütçe yönetimi ile ilgili son olarak katılımcıların, ana gelir kaynaklarının işten ayrılma gibi herhangi bir nedenle kesilmesi durumunda, mevcut birikimleri ile günlük ihtiyaçlarını ne kadar karşılayabilecekleri belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların %20,8'i konu hakkında bilgilerinin olmadığını, yani bir anlamda bütçeleri konusunda böyle bir planlamaları olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer açıdan bakıldığında işçilerin yaklaşık %80'i kişisel/aile bütçeleri ile ilgili, gelir kaynaklarındaki kesilmeye karşı bir analizlerinin olduğunu

ortaya koymuştur. Bu sonuç bütçe yönetimi açısından anlamlı bir finansal davranış olarak değerlendirilmektedir.

İşçilerin finansal tutum ve davranışlarına yönelik olarak sorulan diğer bir soruda, günlük finansal eylemlere ilişkin farklı durumlara işçilerin katılım düzeyleri ortaya konulmuştur. Sonuçlar Tablo 3b'de aktarılmıştır. Tablo 3b'deki sonuçlara göre işçiler, kendi tasarrufları ile yatırım yaparken risk alma konusunda ve finansal işlemlere ilgi duyma konusunda beklentilerin altında bir tutum ortaya koydukları görülmüştür.

Finansal Bilgi Düzeyine Yönelik Bulgular

Finansal okuryazarlık çalışmalarında finansal bilgi, genel ekonomi işleyişine, kavramlarına ve yatırım araçlarına ilişkin bilgi düzeyi olarak ölçülür. Bu çalışmada da işçilerin finansal bilgi düzeyleri, döviz, enflasyon, faiz, krediler gibi farklı ekonomik ilişkiler üzerindeki bilgi düzeyi ve repo, tahvil, EFT gibi farklı yatırım araçları ve kavramlar hakkındaki bilgi düzeyi olarak ayrı ayrı ölçülmüştür.

Katılımcıların farklı ekonomik ilişkiler üzerindeki bilgi düzeyi, katılımcıların verilen ekonomik ilişkileri "Doğru", "Bilgim Yok", ve "Yanlış" olarak sınıflandırılması ile ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular Şekil 1a'da aktarılmıştır.

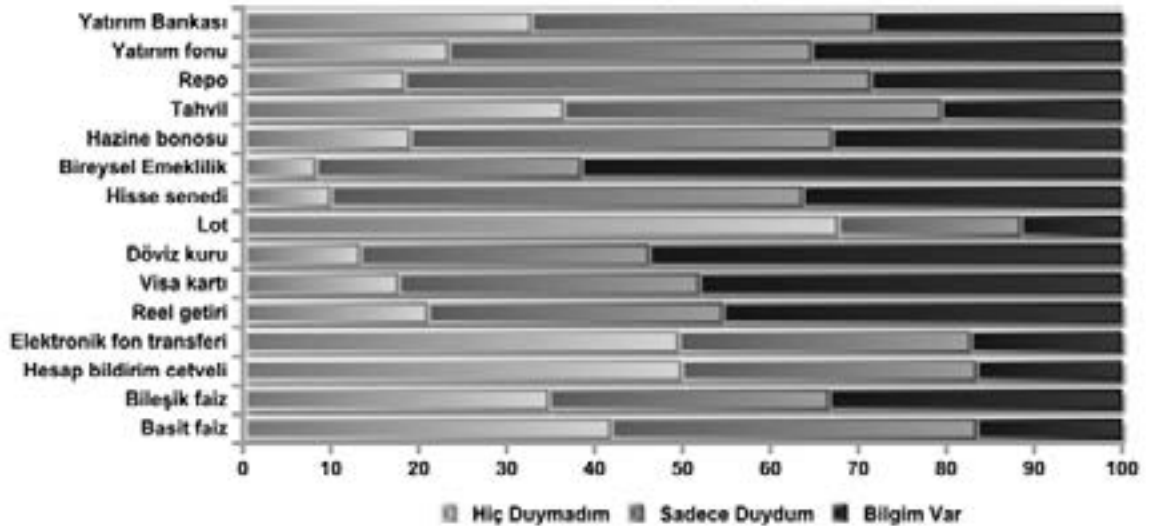
Şekil 1a. Katılımcıların Finansal Bilgi Düzeyine İlişkin Bulgular

Şekil 1a'daki bulgulara göre işçilerin; fiyatlar ve satın alma gücü arasındaki ilişki, paranın zaman değeri, mevduat garantisi, bileşik faiz, vade ve faiz arasındaki ilişki konusunda yetersiz bilgi düzeyine sahip oldukları sonucu elde edilmiştir. Bunun yanında bileşik faiz, fiyatlar ve satın alma gücü arasındaki ilişki, kredi kartı asgari ödeme oranı ve kredi kartı

limiti ilişkisi, yatırım larda ürün çeşitlendirmesi ve yatırımın genel riski arasındaki ilişki konusunda katılımcıların önemli bir kısmının bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmesi önemli görülmektedir. Ayrıca Dolar ve Euro'nun birbirine karşı değeri konusunda büyük bir çoğunluğun yanlış bilgi sahibi olması oldukça düşündürücüdür.

Şekil 1b. Katılımcıların Finansal Bilgi Düzeyine İlişkin Bulgular

Şekil 1b'de ise, katılımcıların farklı ekonomik kavramlar, ekonomik ilişkiler ve yatırım araçları hakkındaki bilgi düzeylerine ilişkin bulgular aktarılmıştır. Şekil 1b'deki bulgulara göre işçilerin, özellikle bireysel tüketicilerin temel finansal işlemleri olarak ifade edilebilecek döviz kuru, kredi kartı, bireysel emeklilik gibi yatırım araçları ve ekonomik kavramlar konusunda kısmen bilgi sahibi oldukları, EFT, hesap bildirim cetveli,

basit faiz, bileşik faiz, lot gibi ekonomik kavramlar konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve hatta bu kavramların önemli bir kısmını hiç duymadıkları görülmektedir. İşçiler ekonomik kavramlar ve yatırım araçlarının önemli bir kısmını duymuş olmalarına rağmen herhenagi bir bilgi sahibi olmadıkları da yine finansal bilgi konusunda elde edilen temel bulgulardan birisi olmuştur.

SONUÇ

Hane halkının, bütçe, borçların yönetimi ile tasarruflar ve yatırımların yönetimi konusunda sahip olunan bilgi düzeyi, tutum ve davranışlar finansal okuryazarlık konusunun değerlendirilmesinde kullanılması gereken tamamlayıcı verilerdir. Finansal okuryazar bireyler kendileri için oluşacak riskleri en aza indirecek karar ve davranışı tercih etmekte, kendisini ileriki yaşamlarında refaha ulaştıracak finansal uygulamalara yönelmektedir. Finansal tutum ile birey, ekonomi piyasasındaki davranışlarına yön vermekte, etkin bir rol oynamakta ya da işlem yapmamaktadır.

2008 ekonomik kriz sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage kredisi olarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç finansal okuryazarlık düzeyi düşüklüğünün yalnızca gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olduğu görüşünü desteklemektedir. Bununla birlikte, düşük finansal okuryazarlık sadece ülkeler arasında yaygın olmakla kalmayıp aynı zamanda belirli demografik gruplar arasında özellikle yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Bu araştırmada da işçilerin finansal okuryazarlık düzeyleri finansal bilgi, tutum ve davranış ekseninde araştırılmıştır.

SON NOTLAR

*** Bu çalışma, ikinci yazar tarafından, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler

KAYNAKÇA

Altıntaş, K. M. (2009). Belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planlarında finansal eğitimin önemi: Katılımcıların finansal okur yazarlığı çerçevesinde alternatif bir yatırım eğitimi modeli. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 15(9), 151-176.

Ansong, A. & Gyensare, M. A., (2012). Determinant of university working-students' financial literacy at the university of cape coast, Ghana. International Journal of Business and Management, 7(9), 126-133.

Atkinson, A. & Messy, F. A. (2012). Measuring financial literacy: results of oecd/international network on financial education (INFE) pilot study. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No: 15.

Araştırmada anket yöntemi ile toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara göre, işçilerin özellikle kredi kartı kullanım alışkanlıkları, tasarruf eğilimleri, gelirlerindeki azalışa karşılık belirgin bir eylem planlarının olmaması, uzun dönemli finansal planlama alışkanlıklarının olmaması, riske karşı belirgin şekilde isteksizlik duymaları finansal tutum ve davranış açısından önemli eksiklikler olarak ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan araştırma bulgularına göre işçilerin, fiyatlar ve satın alma gücü arasındaki ilişki, paranın zaman değeri, mevduat garantisi, bileşik faiz, vade ve faiz arasındaki ilişki gibi bazı ekonomik ilişkiler açısından ve EFT, hesap bildirim cetveli, basit faiz, bileşik faiz, lot gibi ekonomik kavramlar konusunda yetersiz bilgi düzeyine sahip oldukları görülmüştür.

Bu bulgulara göre genel bir değerlendirme yapıldığında ise artan finansal okuryazarlık düzeyi ile birlikte bireyin kendisine, topluma ve ülke ekonomisine sağlayacağı faydaların, bireylerin karşılaştığı olumsuz sonuçların azalmasıyla birlikte ülke refahının artacağından dolayı, çalışan kesimin çok önemli bir kısmını oluşturan işçilerin finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasına yönelik çalışmaların yapılmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Enstitüsü, Uzaktan Eğitim İşletme Tezsis Yüksek Lisans programı kapsamında hazırlanan dönem projesi çalışmasından türetilmiştir.

Bacova, M., Concova, M. & Bricova, Z., (2013). Financial literacy of students in Slovak Republic. The 7th International Days of Statistics and Economics, 9(3), 51-60.

Borden, L. M., Lee, S. A., Serido, J. & Collins, D. (2008). Changing college students' financial knowledge, attitudes, and behavior through seminar participation. Journal of Family and Economic Issues, 29(1), 23-40.

Capuano, A. & Ramsay I. (2011). What causes suboptimal financial behaviour? an exploration of financial literacy, social influences and behavioural economics, financial literacy project. Research Report, The University of Melbourne, 220.

Civan, M. & Cenger H. (2010). Finansal yönetim dersini almış öğrencilerin finans eğitimi beklentilerini ölçmeye yönelik yapılan

bir çalışma. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 46(4), 84-99.

Cole, S., Sampson, T. & Zia, B. (2008). Money or knowledge? What drives the demand for financial services in developing countries?. Harvard Business School Working Paper, 9(117), 1-51.

Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

Courchane, M. & Zorn, P. (2005). Consumer Literacy and Creditworthiness. [URL: http://www.chicagofed.org/digital_assets/others/events/2005/promises_and_pitfalls/paper_literacy.pdf] internet adresinden 11 Nisan 2014 tarihinde edinilmiştir.

Cude, J. B., Lawrence, F., Lyons, A., Metzger, K., LeJeune, E., Marks, L. & Machtmes, K. (2006). College students and financial literacy: What they know and what we need to learn. Eastern Family Economics and Resource Management Association Conference 2006, 102- 109.

Duca, J.V. & Kumar, A. (2014). Financial literacy and mortgage equity withdrawals. Journal of Urban Economics, 80, 62-75.

Ergün, B., Şahin, A. & Ergin, E., (2014). Finansal okuryazarlık: İşletme bölümü öğrencileri üzerine bir çalışma. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(34), 847-864.

Garcia, M.T.M., Barros, C. & Silvestre A. (2011). Saving behaviour: Evidence from Portugal. International Review of Applied Economics, 25(2), 225-238.

Gathergood, J. (2012). Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. Journal of Economic Psychology, 33, 590.

Hilgert, M. A. & Hogarth, J.M. (2003). Household financial management: The connection between knowledge and behavior. Federal Reserve Bulletin, 89(7), 309-322.

İbrahim, E. M. & Alqaydi, R. F. (2013). Financial literacy, personal financial attitude, and forms of personal debt among residents of the UAE. International Journal of Economics and Finance, 5(7), 126-138.

Japelli, T. (2010). Financial literacy: An international comparison. Netspar Discussion Papers, 64.

Jorgensen, B. L. & Savla, J. (2010). Financial literacy of young adults: The importance of parental socialization. Family Relations, 59(10), 341-478.

Klapper, L., Lusardi, A. & Panos, J.A. (2013). Financial literacy and its consequences: Evidence from Russia during the financial crisis. Journal of Banking & Finance, 37, 3904-3923.

Louw, J., Fouche, J. & Oberholzer, M. (2013). Financial literacy needs of South African third-year university students. International Business & Economics Research Journal, 12(4), 439-450.

Lusadi, A. & Mitchell, S.O. (2009). How ordinary consumers make complex economic decisions: Financial literacy and retirement readiness. National Bureau of Economic Research Paper, No. 15350.

Lusardi, A. (2006). Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications, Networks Financial Institute at Indiana State University Policy Brief.

Mahdzan, N.S. & Tabiani, S. (2013). The impact of financial literacy on individual saving: An exploratory study in the Malaysian context. Transformations in Business & Economics, 12(28), 41-55.

Mason, C.L.J. & Wilson, R.M. S. (2000). Conceptualising financial literacy, loughborough university business schol. [URL: <https://dspace.lboro.ac.uk/dspace-jspui/bitstream/2134/2016/3/2000-7.pdf>] internet adresinden 14 Şubat 2017 tarihinde edinilmiştir.

Mercan, N., Oyur, E., Altınay, A., & Aksanyar, Y. (2012). Ekonomi okur yazarlığına yönelik ampirik bir araştırma. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 4(2), 109-118.

Nicolini, G., Cude, B.J. & Chatterjee, S. (2013). Financial literacy: A comparative study across four countries. International Journal of Consumer Studies, 37, 689-705.

Nofsinger, J.R. (2012). Household behavior and boom/bust cycles. Journal of Financial Stability, 8(3), 161-173.

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (2005), Improving financial literacy: Analysis of issues and policies, Paris: OECD.

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (2009), Financial literacy and consumer protection: Overlooked aspects of the crisis. [URL: <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/43138294.pdf>] internet adresinden 2 Mart 2018 tarihinde edinilmiştir.

Pahnke, L. & Honekamp, I. (2010). Different effects of financial literacy and

financial education in Germany, University of Bamberg, Chair in Economics, Especially Empirical Microeconomics Graduate Thesis.

Robb, C.A. & Sharpe, D.L. (2009). An applied case study analysis of potential societal effect of personal financial knowledge on college students' credit card behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(1), 25-43.

Rooij, M., Lusardi, A. & Alessie, R.J. (2011). Financial literacy, retirement planning, and household wealth, NBER Working Paper No. 17339. [URL: <http://www.nber.org/papers/w17339.pdf>] internet adresinden 2 Mart 2018 tarihinde edinilmiştir.

Rosacker, K.M., Srin, R. & Michael, G. (2009). Financial literacy of freshmen business school students. *College Student Journal*, 43(2), 391-399.

Rutledge, S. (2009). Improving protection in financial services for Russian consumers. *Europe and Central Asia Knowledge Brief*, 13, 1-5.

Sarıgül, H. (2014). A survey of financial literacy among university students. *The Journal of Accounting and Finance*, 64, 207-224.

Sevim, N., Temizel, F. & Sayılır, Ö. (2012). The effects of financial literacy on the borrowing behaviour of Turkish financial consumers. *International Journal of Consumer Studies*, 36(5), 573-579.

Shambare, R. & Rugimbana, R. (2012).

Financial literacy among the educated: An exploratory study of selected university students in South Africa. *Feature Article*, 54(4), 581-590.

Stewart, F., (2006). Financial education and pensions. Private Pension Unit OECD, New Delhi, India. [URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/31/3/37396764.pdf>] internet adresinden 20 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.

Taft, M.K., Hosein, Z.Z. & Mehrizi, S.M. (2013). The relation between financial literacy, financial wellbeing and financial concerns. *International Journal of Business and Management*, 8(11), 63-75.

Temizel, F. & Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86.

Temizel, F. (2010). Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık. Beta Yayınları. 1.Baskı. İstanbul.

World Bank, (2009). The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers. [URL: https://www.globalbrigades.org/media/Financial_Literacy.pdf] internet adresinden 2 Mart 2018 tarihinde edinilmiştir.

Worthington, A.C. (2006). Predicting financial literacy in Australia. *Financial Services Review*, 15(1), 59-79.